

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Confessio Fidei Exhibita Invictiss. Imp. Carolo V. Cæsari
Aug. in Comicijs Avgvstæ. Anno M. D. XXX.**

Melanchthon, Philipp

Vitebergæ, 1542

VD16 C 4714

Responsio Ad Argvmenta aduersariorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-35748

RESPONSIO AD

tionem, hac promissione debet se erigere ac sustentare, sicut docent haec uerba. Iustus ex fide uiuet. Significant enim q̄ fides iustificet, & ita iustificet, ut simul uiuificet, hoc est erigat & consoletur conscientias, & uitam eternam & gaudium in animo pariat.

RESPONSIO AD ARGV- menta aduersariorum.

Cognitis his fundamentis causa, uidelicet discrimine legis, ac promissionum, seu Euangelij, facile erit diluere ea quae aduersarij obijciunt. Citant enim dicta de lege & operibus, Dicta uero de promissionibus omittunt. Semel autem responderi potest ad omnes sententias de lege, q̄ lex non possit fieri sine Christo. Et si qua sunt ciuilia opera sine Christo, non placent Deo. Quare cum praedicantur opera, necesse est addere, q̄ fides requiratur, q̄ propter fidem praedicentur, q̄ sint fructus & testimonia fidei. Quid potest simplicius hac nostra doctrina dici? Necesse est enim ad cognoscenda beneficia Christi, discernere promissiones a lege. Ambiguae & periculosa causa multas & uarias solutiones gignunt. Vtrum est enim illud ueris

teris Poetæ. ὁ δ' ἀδικῶς λόγος.

σοφῶν ἐν αὐτῷ φαρμάκῳ δέται σοφῶν.

Sed in bonis & firmis causis, una atq; altera solutio sumpta ex fontibus, corrigit omnia quæ uidentur offendere. Id fit & in hac nostra causa. Nam illa regula quam modo recitavi, interpretatur omnia dicta quæ de lege & operibus citantur.

Fatemur enim scripturam alibi legem, alibi Euangelium seu gratuitam promissionem remissionis peccatorum propter Christum tradere. Verum aduersarij nostri simpliciter abolent promissionem, cum negant, q̄ fides iustificet, cum docent, q̄ propter dilectionem & opera nostra accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem. Si enim pendet ex conditione operum nostrorum remissio peccatorum, prorsus erit incerta. Nunquã enim facimus opera sufficientia. Erit igitur abolita promissio. Proinde nos reuocamus pias mentes ad considerandas promissiones, & de gratuita remissione peccatorum & reconciliatione quæ fit per fidem in christum, docemus. Postea addimus & doctrinam legis, non q̄ lege mereamur remissionem peccatorum, aut q̄ propter legem iusti reputemur

Fatemur

RESPONSIO AD ARGV.

demur, non propter Christum, Sed quia Deus requirit bona opera. Oportet enim prudenter ^{omnes} legem & promissiones. Videndum est quid legi, quid promissionibus scriptura tribuat. Sic enim & laudat & precipit bona opera, ut non tollat gratuitam promissionem, nec tollat Christum.

Sunt enim facienda bona opera, quia Deus ea requirit, ideoque sunt effectus regenerationis, sicut Paulus docet Ephes. 2. Ipsius opus sumus, conditi per Christum Iesum ad bona opera, quae preparavit Deus, ut in eis ambularemus. Itaque bona opera sequi fidem debent, tanquam gratiarum actio erga Deum, Item ut in eis fides & exerceatur, & crescat & ostendatur alijs, ut nostra confessione alij inuitentur ad pietatem. Ita Paulus ait, Abraham accepisse circumcisionem, non quod propter illud opus reputaretur iustus, sed ut haberet signum in corpore scriptum, quo commonifieret, & fidem subinde maiorem conciperet. Item, quo confiteretur fidem coram alijs, & alios ad credendum suo testimonio inuitaret. Sic Abel fide gratiorem hostiam obtulit, placavit enim hostia non ex opere operato, Sed quia Abel fide statuebat se Deum placatum habere propter misericordiam, Opus uero illud

illud faciebat, ut suam fidē exerceret, & alios ex-
emplo & confessione sua inuitaret ad credendum.

Cum hoc modo bona opera sequi fidem debe-
ant, longe aliter utuntur operibus homines qui non
possunt credere, ac statuere in corde sibi gratis ig-
nosci propter Christum. Hi cum uident opera san-
ctorum, humano more iudicant sanctos operibus
illis promeruisse remissionem peccatorū, & prop-
ter illa opera iustos reputatos esse coram Deo.
Ideo imitantur ea, & sentiunt se per opera similia
mereri remissionem peccatorum, conantur placa-
re iram Dei, & confidunt se propter talia opera
iustos reputari. Has impias opiniones in operi-
bus damnamus. Primo, quia obscurant gloriā Chri-
sti, cū homines proponunt Deo hæc opera, tanquam
precium, & propiciationem. Hic honos debitus
uni Christo, tribuitur nostris operibus. Secundo,
neq; tamen inueniunt conscientie pacem in his ope-
ribus, Sed alia supra alia in ueris terroribus cu-
mulantes tandē desperant, quia cū nullum opus sa-
tis mundum inueniant, semper accusat lex, & pa-
rit iram. Tertio, Tales nunquam assequuntur no-
ticiam Dei, cum conscientie fugientes iram Dei,
non possint pacem consequi, nec statuere unquam

B ij q. a Deo

RESPONSIO AD ARGV=

q̄ a Deo exaudiantur. At cum accessit fides que credit, q̄ gratis reputemur iusti, hæc audet inuocare Deum, & sentit se exaudiri, & consequitur ueram noticiam Dei.

Semper autem heret in mundo impia opinio de operibus. Gentes habebant sacrificia sumpta a Patribus, Horum opera imitabantur, fidem non tenebant, sed sentiebant opera illa propiciationem & precium esse, propter quod Deus reconciliaretur ipsis. Populus in lege imitabatur hac opinione sacrificia, q̄ propter illa opera haberent placatum Deum, ex opere operato ut dici solet. Hic uidemus quam uehementer obiurgent populum Prophete. Psalm. 49. Non in sacrificijs arguam te. Et Ieremi. Non præcepi de holocaustis, Tales loci damnant non opera, quæ certe Deus præceperat, ut externa exercitia in hac politia, sed damnant impiam persuasionem, q̄ sentiebant se per illa opera placare iram Dei, & fidem abiciebant, Et quia nulla opera reddunt pacatam conscientiam, ideo subinde noua opera excogitantur præter mandata Dei. Ac maxime mouent homines exempla sanctorum, horum imitatione sperant se perinde consecuturos esse reconciliationem, ut illi
consecuti

consecuti sunt. Populus Israel uiderat Prophetas in excelsis sacrificasse. Hoc opus mirabili studio cepit imitari populus, ut per id opus placaret iram Dei. At Prophetæ sacrificauerant in excelsis, non ut per illa opera mererentur remissionem peccatorum, sed quia in illis locis docebant, ideo ibi testimonium fidei suæ proponebant. Populus audierat Abraham immolasse filium suum. Quare & ipsi, ut asperrimo ac difficillimo opere placarent iram Dei, mactauerunt filios. At Abraham non hac opinione immolabat filium, ut id opus esset precium & propiciatio propter quam iustus reputaretur. Sic in Ecclesia, instituta est coena Domini, ut recordatione promissionum Christi, quarum in hoc signo admonemur, confirmetur in nobis fides, & foris confiteamur fidem nostram & precibus beneficia Christi, sicut Paulus ait. Quoties feceritis, mortem Domini annunciabitis &c. Verum aduersarij nostri contendunt Missam esse opus quod ex opere operato iustificet, & tollat reatum culpæ & poenæ in his pro quibus fit.

Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres elegerunt certum uitæ genus uel propter studium, uel propter alia utilia exer-

F ij cilia

RESPONSIO AD ARGV.

citia. Interim sentiebant se fide propter Christum iustos reputari, & habere deum propitium propter Christum, non propter illa exercitia. Sed multitudo deinceps imitata est, non fidem Patrum, sed exempla sine fide, ut per illa opera mererentur remissionem peccatorum, ut propter illa opera reputarentur iusti coram Deo. Ita errat humanus animus de operibus, quia fidei iusticiam non intelligit. Et hunc errorem deprehendit Euangelium, quod docet homines iustos reputari, non propter legem, sed propter solum Christum, Christus autem sola fide apprehenditur, Quare sola fide propter Christum iusti reputamur.

Sed obijciunt aduersarij locum ex Corinthijs. Si omnem fidem habeam &c. Dilectionem autem non habeam, nihil sum, & magnifice triumphant. Totam Ecclesiam, aiunt, certificat Paulus, & non iustificet sola fides. Facile est autem respondere, Postquam supra ostendimus quid de dilectione & operibus sentiamus. Hic locus Pauli requirit dilectionem, hanc & nos requirimus, Diximus enim supra, oportere in nobis existere renouationem & inchoatam legis impletionem. Quare si quis dilectionem abiecerit, etiam si habet magnam fidem, tamen

tamen non retinet eam. Non enim retinet spiritum sanctum. Neq; uero sequitur, q; ideo dilectio iustificet, hoc est, q; propter dilectionem accipiamus remissionem peccatorum, q; dilectio uincat terrores mortis & peccati, q; dilectio debeat opponi iræ, ac iudicio Dei, q; dilectio legi satisfaciatur, q; q; renati propter legis impletionem accepti Deo simus, non propter Christum gratis. Hæc non dicit Paulus, quæ tamen affingunt aduersarij nostri. Iam si nostra dilectione uincimus iram Dei, si nostra dilectione coram Deo mereamur remissionem peccatorum, si nostra impletionem legis sumus accepti, tollant aduersarij promissionem Christi, aboleant Euangelium, quod docet nos accessum habere ad Deum per propiciatorem Christum, quod docet nos non propter nostram legis impletionem, sed propter Christum acceptos esse. Aduersarij corrumpunt pleraq; loca, quia suas opiniones ad ea afferunt, nec sumunt ex ipsis scripturis sententiam. Quid enim habet hic locus incommodi, si detraxerimus interpretationem quam aduersarij de suo assunt, non intelligentes, quid sit iustificatio, aut quomodo fiat. Corinthij ante iustificati multa acceperant excellentia dona. Et seruebant iniqua, ut sit, deinde ceperunt inter eos existere si-

F iij multa

RESPONSIO AD ARGV.

multates ut significat Paulus, Cœperunt fastidire bonos doctores. Ideo obiurgat eos Paulus reuocans ad officia dilectionis. Nec disputat hic de remissione peccatorum, de modo iustificationis, sed de fructibus loquitur. Et dilectionem intelligit erga proximum. Stultum est autem somniare, q̄ dilectio qua agimus cum hominibus, iustificet coram Deo, cum in iustificatione agendum sit cum Deo, placanda ira eius, & conscientia erga Deum pacificanda. Horum nihil fit per illam dilectionem, sed tantum ita si apprehendatur misericordia. Idq̄ fit per fidem. Illud autem uerum est, amissa dilectione, amitti spiritum sanctum, quo amisso & fides excutitur. Ideo ait, Si dilectionem non habeam, nihil sum, non addit affirmatiuam, q̄ dilectio iustificet.

Sed disputant præferri dilectionem fidei & spei. Paulus enim inquit, Maior horum dilectio. Consentaneum est autem maximam & præcipuam uirtutem iustificare. Quanquam hoc loco Paulus proprie loquitur de dilectione proximi, & significat dilectionem maximam esse, quia plurimos fructus habet. Fides & spes tantum agunt cum Deo. At dilectio foris erga homines infinita habet officia, tamen largiamur sane aduersarijs dilectionem
Dei

Dei & proximi, maximam uirtutem esse, quia hoc summum præceptum est. Diligas Dominum Deum tuum &c. Verū, quomodo inde ratiocinabuntur q̄ dilectio iustificet, quia iniquiunt, maxima uirtus iustificat. Imo sicut lex maxima seu prima, minime iustificat, ita nec maxime uirtus legis. Nulla enim lex est quæ magis accusat nos, quæ magis faciat, ut conscientia nostra irascatur iudicio Dei, quam hæc summa lex. Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. Quis enim sanctorum præter Christum gloriari aufit se huic legi satisfecisse? Non igitur iustificat uirtus legis. Sed illa uirtus iustificat, quæ accipit reconciliationem donatam propter Christum. Hæc uirtus fides est, nec iustificat propter suam dignitatem, sed tantum quia accipit misericordiam, qua propter Christum iusti reputamur. Sumus enim iusti, hoc est, accepti coram Deo, non propter nostram perfectionem, sed per misericordiam propter Christum, si tamen hanc apprehendimus & opponimus iræ Dei.

Sed aduersarij ideo tribuunt dilectioni iusticiam, quia legem docent, & cogitant iusticiam esse obedientiam erga legem. Nam humana ratio tantum intuetur in legem, nec intelligit aliam iusticiam

F v sticiam

RESPONSIO AD ARGV

sticiam nisi legis obedientiam. Et Scholastici, homines ingeniosi, quærentes Methodum, proposuerunt sibi legem, Perinde atq; Philosophi in Ethicis proponunt sibi præcepta de moribus. Sed Paulus reclamationat, & docet aliud quiddam esse iusticiam, scilicet obedientiam erga promissionem reconciliationis donatæ propter Christum, hoc est, accipere misericordiam donatam propter Christum. Sic enim sumus accepti Deo, sic fiunt pacatæ conscientie quando sentimus Deum nobis propter Christum propicium esse, Quare piæ mentes a lege ad promissionem reuocandæ sunt, ut sæpe iam diximus, & paulo post latius exponemus, cum agitabimus argumenta Scholastica de uocabulo iusticie.

Aduersarij in confutatione & hunc locum contra nos citauerunt, ex Coloß. Caritas est uinculum perfectionis, Hinc ratiocinantur q̄ dilectio iustificet, quia perfectos efficit. Quamquam hic multis modis de perfectione responderi posset, tamen nos simpliciter sententiam Pauli recitabimus. Certum est Paulum de dilectione proximi loqui.

Neq; uero existimandum est q̄ Paulus aut iustificationem, aut perfectionem corâ Deo, tribuerit operibus secunde tabule potius, quam prime. Præterea si dilectio

si dilectio est perfecta legis impletio & legi satisfacit, nihil igitur erit opus propiciatore Christo. Paulus autem ideo docet nos acceptos esse propter Christum, non propter legis impletionem, quia legis impletio non est perfecta. Itaque cum manifeste alibi detrahat nobis perfectionem, non est sciendum quod hic loquatur de personali singulorum perfectione, sed loquitur de integritate communi Ecclesie. Ideo enim ait dilectionem esse vinculum seu colligationem, ut significet se loqui de colligandis & copulandis pluribus membris Ecclesie inter se. Sicut enim in omnibus familijs, in omnibus rebus publicis, concordia mutuis officijs agenda est, nec retineri tranquillitas potest, nisi quedam errata inter se dissimulent homines & condonent. Ita iubet Paulus in Ecclesia dilectionem existere, quae retineat concordiam, quae toleret, sicubi opus est, asperiores mores fratrum, quae dissimulet quedam leuia errata, ne dissiliat Ecclesia in uaria Schismata, & ex Schismatis orientur odia, factiones & hereses. Necessse est enim dissilire concordiam, quando aut Episcopi imponunt populo duriora onera, nec habent rationem imbecillitatis in populo. Et orientur dissidia, quando populus nimis acerbe iudicat de moribus doctorum, aut fastidit

RESPONSIO AD ARGV.

dit doctores propter quedam leuia incommoda,
 queruntur enim deinde & aliud doctrine genus,
 & alij doctores, Econtra perfectio, id est, integri-
 tas Ecclesie conseruatur, quando firmi tolerant
 infirmos, quando populus boni consulit quedam
 incommoda in moribus doctorum, quando Episco-
 pi quedam condonant imbecillitati pupuli. De his
 preceptis equitatis pleni sunt libri omnium sapi-
 entum, ut in hac uite consuetudine multa condone-
 mus inter nos, propter communem tranquillitatem.
 Et de ea cum hic tum alias sepe precepit Paulus.
 Quare aduersarij imprudenter ratiocinantur ex
 nomine perfectionis, q̄ dilectio iustificet, cum Pau-
 lus de integritate & tranquillitate communi loqua-
 tur, Et sic interpretatur hunc locum Ambrosius,
 Sicut adificium dicitur perfectum seu integrum,
 cum omnes partes apte inter se coaugmetate sunt.
 Turpe est autem aduersarijs tantopere predicare
 dilectionem, cum nusquam prestant eam. Quid
 nunc agunt? dissipant Ecclesias, scribunt leges
 sanguine, & has proponunt Cesari clementissimo
 Principi, promulgandas, Trucidant sacerdotes, &
 alios bonos uiros, si quis leuiter significauit se
 aliquem manifestum abusum non omnino proba-
 re. Hec non conueniunt ad ista preconia dilectio-
 nis, que

nis, quæ si sequerentur aduersarij, Ecclesiæ tran-
 quillæ essent, & res publica pacata. Nam hi tumultus
 consiliscerent, si aduersarij non nimis aerb^e
 exigerent quasdam traditiones inutiles ad pieta-
 tem, quarum plerasq; nec ipsi quidem obseruant,
 qui uehementissime defendunt eas. Sed sibi facile
 ignoscunt, alijs non item, ut ille apud Poetam. Ego
 met mi ignosco Meuius inquit. Id autem al. emissi-
 mum est ab his encomijs dilectionis, quæ hic ex
 Paulo recitant, nec magis intelligunt, quam parica-
 tes intelligunt uocem, quam reddunt.

Ex Petro citant & hanc sententiam. Vniuer-
 sa delicta operit caritas. Constat & Petrum loqui
 de dilectione erga proximum, quia hunc locum
 accommodat ad præceptum, quo iubet ut diligant
 se mutuo. Neq; uero ulli Apostolo in mentem ue-
 nire potuit, q̄ dilectio nostra uincat peccatum &
 mortem, q̄ dilectio sit propiciatio propter quam
 Deus reconcilietur omisso mediatore Christo, q̄
 dilectio sit iusticia, sine mediatore Christo. Hæc
 enim dilectio, si qua esset, esset iusticia legis, non
 Euangely, quod promittit nobis reconciliationem,
 & iusticiam, si credamus, q̄ propter Christum
 propiciatorem, pater placatus sit, q̄ donentur no-
 bis

RESPONSIO AD ARGV.

bis merita Christi. Ideo Petrus paulo ante iubet, ut
 accedamus ad Christum, ut edificemur super Chri-
 stum, Et addit. Qui crediderit in eum, non confun-
 detur. Dilectio nostra non liberat nos a confusio-
 ne, cum Deus iudicat & arguit nos, sed fides in
 Christum liberat in his pauoribus, quia scimus
 propter Christum nobis ignosci. Ceterum hæc sen-
 tentia de dilectione, sumpta est ex prouerbis, ubi
 antithesis clare ostendit, quomodo intelligi debeat.
 Odium suscitatur rixas, & uniuersa delicta tegit di-
 lectio.

Idem prorsus docet, quod illa Pauli senten-
 tia ex Colossensibus sumpta, ut si quæ dissensiones
 inciderint, mitigentur & componantur æquitate,
 & commoditate nostra. Dissensiones inquit cres-
 cunt odijs, ut sæpe uidemus ex leuissimis offensionibus
 maximas exoriri tragedias. Inciderant quæ-
 dam inter C. Cæsarem & Pompeium leues offen-
 siones, in quibus si alter alteri paululum cesseret,
 non extitisset bellum ciuile, sed dum uterq; morem
 gerit odio suo, ex re nihili, maximi motus orti
 sunt. Et multæ in Ecclesia hæreses ortæ sunt, tanta
 tum ex mutuis odijs doctorum. Itaq; non de pro-
 prijs delictis, sed de alienis loquitur, cum ait, Di-
 lectio tegit delicta, uidelicet aliena & quidem in
 ter ho-

ter homines, id est, Etiam si quæ offensiones inci-
dunt, tamen dilectio dissimulat, ignoscit, cedit, non
agit omnia summo iure. Petrus igitur non hoc
uult, q̄ dilectio coram Deo mereatur remissionem
peccatorum, q̄ sit propiciatio, excluso mediatore
Christo, q̄ propter dilectionem simus accepti, non
propter mediatorem Christum, sed q̄ erga homi-
nes non sit morosa, non aspera, non intractabilis, q̄
quædam errata amicorum dissimulet, q̄ mores alio-
rum etiã asperiores boni consulat, sicut uulgaris
quædã sententia præcipit. Mores amici noueris non
oderis, Neq; temere de hoc officio dilectionis toties
præcipiunt Apostoli, quod Philosophi uocant
ἐπιεικεία, Necessaria est enim hæc uirtus ad pub-
licam concordiam retinendam, quæ non potest du-
rare, nisi multa dissimulent, multa condonent in-
ter se pastores, & Ecclesiæ.

Ex Iacobo citant. Videtis igitur q̄ ex operi-
bus iustificatur homo, & non ex fide sola. Neque
alius locus ullus magis putatur officere nostræ sen-
tentię, sed est facilis & plana responsio. Si non
assuant aduersarij suas opiniones de meritis ope-
rum, Iacobi uerba nihil habent incommodi. Sed
ubicunq; fit mentio operum, aduersarij affingunt
suas

RESPONSIO AD ARGV.

suas impias opiniones, q̄ per bona opera mereamur remissionem peccatorum, q̄ bona opera sint propiciatio ac precium propter quod Deus nobis reconcilietur, q̄ bona opera uincant terrores peccati & mortis, q̄ opera coram Deo propter suam bonitatem sint accepta, nec egeant misericordia & propiciatore Christo. Horum nihil uenit in mentem Iacobo, quæ tamen omnia nunc defendunt aduersarij prætextu sententiæ Iacobi.

Primum igitur hoc expendendum est, q̄ hic locus magis contra aduersarios facit, quam contra nos. Aduersarij enim docent hominem iustificari dilectione, & operibus. De fide, qua apprehendimus propiciatorem Christum nihil dicunt. Imo hanc fidem improbant, neq̄ improbant tantum sententijs aut scriptis, Sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia delere. Quanto melius docet Iacobus, qui fidem non omittit, non subijcit pro fide dilectionem, sed retinet fidem, ne propiciator Christus excludatur in iustificatione, Sicut & Paulus cum summam tradit uitæ Christianæ complectitur fidem & dilectionem. 1. 1. Imoth. 1. Finis mandati caritas est de corde puro & conscientia bona & fide non ficta.

Secundo

Secundo, res ipsa loquitur, hic de operibus dici quæ fidem sequuntur, & ostendunt fidem non esse mortuam, sed uiuam & efficacem in corde.

Non igitur sentit Iacobus, nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam. Loquitur enim de operibus iustificatorum, qui iam sunt reconciliati, accepti & consecuti remissionem peccatorum. Quare errant aduersarij cum hinc ratiocinantur, q̄ Iacobus doceat nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam, q̄ per opera nostra habeamus accessum ad Deum, sine propiciatore Christo.

Tertio, Iacobus paulo ante dixit de regeneratione, q̄ fiat per Euangelium. Sic enim ait, Volens genuit nos uerbo ueritatis, ut nos essemus primiciæ creaturarum eius. Cum dicit nos Euangelio renatos esse, docet quod fide renati ac iustificati simus, Nam promissio de Christo tantum fide apprehenditur, cum opponimus eam terroribus peccati & mortis. Non igitur sentit Iacobus nos per opera nostra renasci.

Ex his liquet, non aduersari nobis Iacobum, qui cum ociosas & securas mentes, quæ somnia-

& bant

RESPONSIO AD ARGV=

bant se habere fidem, cum non haberent, uituperaret, distinxit inter mortuam fidem, ac uiuam fidem. Mortuam ait esse, quæ non parit bona opera. Viuam ait esse, quæ parit bona opera. Porro nos sæpe iam ostendimus, quid appellemus fidem, Non enim loquimur de ociosa noticia, qualis est etiam in Diabolis, sed de fide quæ resistit terroribus conscientie, quæ erigit & consolatur per terra re facta corda. Talis fides neq; facilis res est, ut somniant aduersarij, neq; humana potencia, sed diuina potencia, qua uiuificamur, qua Diabolum & mortem uincimus, Sicut Paulus ad Coloß. ait, q; si des sit efficax per potenciam Dei, & uincat mortem. In quo & resuscitati estis per fidem efficacie Dei. Hæc fides cum sit noua uita necessario parit nouos motus & opera. Ideo Iacobus recte negat nos tali fide iustificari, quæ est sine operibus. Quod autem dicit nos iustificari fide & operibus, certe non dicit nos per opera renasci, Neq; hoc dicit, q; partim Christus sit propiciator, partim opera nostra sint propiciatio. Nec describit hic modum iustificationis, sed describit quales sint iusti, postquam iam sunt iustificati & renati. Et iustificari significat hic non ex impio iustum effici, sed usu forensi iustum pronuncari, Sicut hic, Fæ

Et
ba
bu
ho
qu
fi
ut
pr
le
ri
ta
lo
ci
a
h
p
p
c
f
i
r
a
C
I
Et
ores

Factores legis iustificabuntur. Sicut igitur hæc uerba nihil habent incommodi, Factores legis iustificabuntur, Ita de Iacobi uerbis sentimus, iustificatur homo non solum ex fide, sed etiam ex operibus, quia certe iusti pronunciantur homines, habentes fidem & bona opera. Nam bona opera, in sanctis ut diximus, sunt iusticiæ legis, quæ sunt acceptæ propter fidem, nec sunt acceptæ, quia satisfaciunt legi. Iustificantur igitur homines ex fide & operibus, non propter opera, sed propter fidem, quam tamen bona opera sequi necesse est. Iacobus enim loquitur de his operibus, quæ fidem sequuntur, sicut testatur cum ait, Fides adiuuat opera eius. Sic accipiendum est, Factores legis iustificabuntur, hoc est, qui credunt & habent bonos fructus, iusti pronunciantur. Nam lex ita fit, si credimus, & placet propter fidem, non quod opera legi satisfaciunt. Ita uidemus in his sententijs nihil esse uicij, sed aduersarij deprauant eas, qui de suo affingunt impias opiniones. Neq; enim dicunt opera mereri remissionem peccatorum, homines propter opera acceptos esse, seu iustos reputari, non propter Christum, opera pacare corda & uincere iram Dei, opera non indigere misericordia. Horum nihil dicit Iacobus quæ tamen aduersarij uerbis Iacobi affingunt.

G ij Citan

RESPONSIO AD ARGV.

Citantur contra nos & alie sententia de operibus. Danielis 4. Peccata tua elemosynis redime. Et Esaia. 58. Frange esurienti panem tuum, tunc inuocabis & Dominus exaudiet Luc. 6. Remittite, & remittetur uobis. Matt. 6. Beati misericordes, quia misericordiam consequentur.

Ad has sententias & similes de operibus, primum hoc respondemus, quod supra dictum est, legem non uere fieri sine fide, nec placere nisi propter fidem in Christum, iuxta illud. Sine me nihil potestis facere. Item, Sine fide impossibile est placere Deo. Item, Per Christum habemus accessum per fidem. Itaque quoties requiruntur & probantur opera, addendum est Euangelium de Christo.

Secundo, haec sententia quas paulo ante commemoravi fere sunt contiones poenitentiae. Constant enim ex duabus partibus, habent inicio praedicationem legis, quae arguit peccata, & iubet bene operari. Deinde est addita promissio. Certissimum est autem in praedicatione poenitentiae, non sufficere praedicationem legis, quae tantum terret & condemnat conscientias, Sed necesse est accedere Euangelium, quod peccata gratis remittantur propter Christum

RESPONSIO AD ARGV=

gis de Deo Israel. Non est alius Deus qui possit ita
salaare.

Itaq; dua partes sunt in contione Danielis,
Altera pars est prædicatio pœnitentiæ, quæ argu-
it peccata, & præcipit de noua uita. Redime pec-
cata tua iusticia, & iniquitates tuas beneficijs er-
ga pauperes. Sic enim in sua lingua loquitur Da-
niel, ubi satis apparet eum non solum de elemosy-
nis præcipere, sed de tota iusticia, hoc est, de notis-
cia Dei & fide. Ait enim, peccata redime per iusti-
ciam. Iusticia autem erga Deum est fides, qua cre-
dimus Deum nobis ignoscere. Deinde præcipit
Daniel de beneficijs erga pauperes, hoc est, ne su-
perbe, nec crudeliter imperet, sed consulat utilita-
tibus subditorum. Altera pars concionis promit-
tit remissionem peccatorum. Ecce erit sanatio deli-
ctorum tuorum. Hieronymus hic præter rem. ad-
iecit dubitatuam particulam. Et multo impruden-
tius disputat in Commentarijs, incertam esse remis-
sionem peccatorum. Sed nos meminerimus Euan-
gelium certo promittere remissionem peccatorum.
Isq; abolere Euangelium censer. dus est, qui sentit
remissionem peccatorum incertam esse. Dimitta-
mus igitur hoc in loco Hieronymum. Cum autem
clare ponatur promissio, certe requiritur fides,

quia

quia promissio non potest accipi, nisi fide. Quamquam & ibi indicavit remissionem contingere posse, cum ait, Redime peccata. Atque hæc promissio remissionis peccatorum uere Prophetica & Euangelica uox est, quam certe Daniel uolebat fide accipi. Norat enim Daniel promissam esse remissionem peccatorum propter futurum semen, uidelicet Christum, non solum Israelitis, sed etiam omnibus genibus. Alioqui non potuisset Regi polliceri remissionem peccatorum. Non est enim hominis, præsertim in terroribus peccati, statuere de uoluntate Dei sine certo uerbo Dei, quod irasci desinat. Itaque cum promissio ponatur, satis apparet requiri fidem, quia promissio non potest accipi nisi fide. Si hæc fides ex conditione operum penderet, incerta esset remissio. Ideo talis fides requiritur, quæ confidit misericordia & uerbo Dei, non operibus nostris. Quod autem dicit, redime peccata per iusticiam, & per elemosynas, idem est ac si diceret, redime peccata per pœnitenciam, quia reatus tollitur per pœnitenciam. Neque hic ratiocinandum est, quod ignoscat Deus propter opera sequentia, sed ignoscit propter promissionem his qui promissionem apprehendunt.

Ostendimus clare in contione Danielis fidem

& iij requi-

RESPONSIO AD ARGV=

requiri, quare huic loco iniuriam faciunt, qui illa
de ratiocinantur, q̄ remissio peccatorum contingat
propter opera nostra, non fide propter Christum.
Philosophicum est in contione Danielis, nihil
requirere, nisi adhortationem de imperio recte
gerendo. Pharisaicum est affingere, q̄ propter
opus illud contingat remissio peccatorum. Sed ita
fit, opera naturaliter incurrunt hominibus in oculis,
quia si.lem nec intelligit, neq; considerat humana
ratio. Ideo somniat opera illa mereri remissionem
peccatorum. Hæc opinio naturaliter heret in animis
hominum, neq; excuti potest, nisi cum diuinitus
docemur. Sed reuocare nos debemus ab hac carnali
opinionem ad Euangelium & promissionem misericordie,
in qua gratis exhibetur remissio peccatorum propter
Christum. Ita in omnibus locis de poenitentia, fides
requirenda est. Summa enim contumelia est in Christum,
remissionem peccatorum sine Christo querere.

Quidam interpretantur Daniele de remissione
poenae, cum ait. Redime peccata elemosynis.
Ita nihil contra nos faceret Daniel. Etsi dubium
non est, quin loquatur de remissione culpe. Frustra
enim queritur remissio poenae, nisi prius cor
apprehen-

aprehenderit fide remissionem culpæ. Quod si illi concedent remissionem culpæ gratis contingere per fidem, nos postea facile largiemur pœnas quibus castigamur, mitigari bonis operibus, & tota pœnitencia, iuxta illud. Si nos iudicaremus, non iudicaremur a Domino. Et Ierem. 17. Si conuersus fueris, conuertam te. Et Zacha. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Et Psalm. 49. Inuoca me in die tribulationis.

Sic iudicandum est & de hoc loco, Remittite & remittetur uobis. Est enim pene similis concio de pœnitencia. Prior particula requirit bonæ operæ, Posterior addit promissionem. Neq; est ratiocinandum, q; nostra condonatio ex opere operato mereatur nobis remitti peccata. Non enim dicit hoc Christus. Sed sicut alijs sacramentis annectit Christus promissionem remissionis peccatorum, ita annectit & bonis operibus. Et sicut in cœna Domini non consequimur remissionem peccatorum sine fide ex opere operato. Ita neq; in hoc opere, Imo nostra condonatio non est bonum opus, nisi eum sit a reconciliatis. Ideo nostra condonatio, que quidem placet Deo, sequitur condonationem diuinam. Solet autem Christus hoc modo conu-

G V gere

RESPONSIO AD ARGV.

gere legem & Euangelium, ut utrumq; tradat, doctrinam fidei & bonorum operum, ut moniat hypocrisin & simulationem pœnitentiæ esse, nisi sequantur boni fructus. Item, Vt multa habeamus externa signa Euangelij, & remissionis peccatorum, quæ nos commune faciant, & consolentur, & ut multipliciter exercere fidem possimus. Sic igitur necesse est tales locos accipi, ne aboleamus Euangelium de Christo, ne nostra opera opponamus Deo tanquam propiciationem & precium, abiecto Christo. Item ne fiat incerta rmissio peccatorum, si doceatur pendere ex conditione nostrorum operum.

Citatur & ex Tobia. Elemosyna ab omni peccato & a morte liberat. Nos dicemus Hyperbolen esse, etsi sic accipi debet, ne detrahat de laudibus Christi, cuius propria sunt officia, liberare a peccato & a morte. Sed recurrendum est ad regulam, q; lex sine Christo non prodest. Placent igitur elemosynæ Deo, quæ sequuntur reconciliationem, non quæ præcedunt. Itaq; liberant a peccato & a morte, non ex opere operato, sed sicut paulo ante de pœnitenta diximus, q; fidem cum fructibus complecti debeamus, ita de elemosynis iudicandum est, q; placeat Deo fides cum fructibus. Tobia

ent

enim contionatur non tantum de elemosynis, sed etiam de fide. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo ut dirigat vias tuas. Hoc autem proprie est illius fidei de qua loquimur, quæ sentit Deum esse propitium propter ipsius misericordiam, & petit ut seruet & gubernet nos. Ad hæc concedimus elemosynas mereri multa beneficia Dei, & liberare non a præsentis peccato. Non enim vincunt iram & iudicium Dei, nec reddunt pacatas conscientias, sed liberare a futuro peccato, hoc est, mereri ut defendamur in periculis peccatorum & mortis. Hæc est simplex sententia, reliquis scripturis consentiens. Sic enim accipienda sunt præconia operum & legis, ne detrahant de gloria Christi & Euangelij.

Iactatur & dictum Christi apud Lucam. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Plane surdi sunt aduersarij. Toties iam dictum est, legem sine Christo non prodesse, propter quem placent bona opera. Sed illi ubiq; excluso Christo, docent mereri iustificationem per opera legis. Hic locus integer prolatus, ostendit & fidem requiri. Christus enim obiurgat Phariscos sentientes se coram Deo mundari, hoc est, iustificari crebris ablutionibus, sicut Papa, nescio quis, de aqua

de aqua

RESPONSIO AD ARGV.

de aqua sale conspersa inquit, q̄ populum sanctificet ac mundet. Et glosa ait, q̄ mundet a uenialibus. Tales erant & Phariseorum opiniones, quas reprehendit Christus, & opponit huic fite purgationi duplicem mundiciem, Alteram internam, Alteram externam, lubet ut intus mudentur. Et addit de mundicie externa. Date elemosynam de eo quod superest, & sic omnia erunt uobis munda. Aduersarij non recte accommodant particulam uniuersalem. Christus enim addit hanc conclusionem utriq; membro. Tunc omnia erunt munda, uidelicet, si intus eritis mundi & foris elemosynam dederitis. Significat enim q̄ externa mundicies collocanda sit in operibus a Deo præceptis, non in traditionibus humanis, ut tunc erant ille ablutiones, & nunc est quotidiana aspersio aquæ, uestitus Monachorum, discrimina ciborum, & similes pompæ. Sed aduersarij corrumpunt sententiam Sophistice translata particula uniuersali ad unam partem, Omnia erunt munda, datis elemosynis, ut si quis ratiocinetur. Andreas adest, igitur omnes Apostoli adsunt. Quare in antecedente utrumq; membrum coniungi debet, credite, & date elemosynas, Ita oīa erunt munda. Scriptura enim alibi dicit fide purificari corda. Quod si corda sint munda-

ta, &

ta, & deinde foris accedant elemosynæ, hoc est, opera caritatis omnis generis, ita toti erunt mundi, hoc est, non solum intus, sed foris etiam. Ac tota illa contio Christi coniungi debet, cuius multe sunt partes, quarum alia de fide, alia de operibus præcipiunt. Nec est candidi lectoris excerpere præcepta operum, ommissis locis de fide. Sunt & nonnulli, qui Ironiam esse interpretantur, Date elemosynas, & omnia sunt munda. Videtur enim Christus uanam persuasionem Phariseorum salse taxare, qui cum haberent animos pessimis cupiditatibus obnoxios, interim datis elemosynis, confidebant se meros semideos esse. Hæc interpretatio non est absurda, neque quidquam habet quod pugnet cum alijs scripturis.

Adderemus & alios locos, nisi existimarem ex his quos recensuimus atque enarrauimus, similes iudicari facile posse. Sed adijcimus hoc Scholasticum argumentum. Iusticiam necesse est in uoluntate esse. Ergo cum fides sit in intellectu, non iustificat. Hoc argumentum ideo recitamus, ut tota res magis fiat perspicua, quomodo fides iustificet, & quid Paulus appellet iustificationem. Primum autem propter morosos quosdam τειχνολογικῶς respondebimus, Constat ex Ethicis iusticiam

RESPONSIO AD ARGV^o

ciam, obedientiam appellari erga superiorem, quā
is approbat. Fides autem est obedientia erga Euan-
gelium, Quare fides recte dicitur iusticia. Nam
obedientia erga Euangelium imputatur pro iusti-
cia, adeo ut obedientia erga legem tantum propter
reā placeat, quia credimus nobis Deum gratis pro-
piciū esse propter Christum. Neq; enim legi sa-
tisfacimus. Quamquam autem hæc fides est in uo-
luntate, est enim uelle & accipere promissionem,
tamen hæc obedientia erga Euangeliū, non prop-
ter nostram mundiciem imputatur pro iusticia, sed
quia accipit oblatam misericordiam, & sentit nos
propter Christum iustos reputari per misericordiā,
non propter nostrā impltionem legis, non propter
nostram mundiciem. Ita reuocanda mens est a con-
spectu legis, ad Euangelium & Christum, & stan-
tuendum q̄ reputemur iusti, cum sentimus nos prop-
ter Christum acceptos esse, non propter dilectionē
aut impltionem legis.

Differt autem fides a spe, quia fides accipit in
presentia remissionem peccatorum & reconcilia-
tionem seu acceptationem nostri, propter Chri-
stum Spes autem uersatur circa futura bona & li-
berationem futuram.

Secundo

Secundo. Iustificatio hic significat reputari iustum, Non autem reputat Deus hominem iustum, sicut in foro aut in Philosophia reputatur homo iustus, propter proprii operis iusticiam, quæ recte ponitur in uoluntate. sed reputat hominem iustum per misericordiam propter Christum, si quis tamen hunc fide apprehendat. Quare fides appellari iusticia potest, quia est illud quod imputatur ad iusticiam, ut cum Paulo loquamur, quacumq; tandem in parte hominis ponatur. Id enim nihil impedit imputationem diuinam. Et si nos quidem hanc fidem in uoluntate ponimus. Est enim uelle & accipere promissionem Christi, Et hoc Scholastico argumento agitato, quia rem ad Methodum reuocat, uidetur tota causa melius perspicui posse.

Ex his omnibus etiam intelligi potest quid iudicandum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarij, homines iustos esse coram Deo propter dilectionem ac legis impletionem. Hic nulla iusticia fidei metio fit, & pro mediatore Christo ponitur, q. accepti simus propter nostram impletionem legis. Nec nullo modo ferenda sunt, sed ut supra diximus, etsi necessario sequitur renouationem dilectio, tamen gloria Christi non debet transferri
in nostram

RESPONSIO AD ARGV.

in nostram impletionem legis, sed sentiendum est, q̄ etiam post renouationem iusti reputemur propter Christum, q̄ Christus maneat mediator & propiciator, q̄ propter Christum habeamus accessum ad Deum, q̄ nos satisfaciamus legi, sed habeamus opus misericordiam, q̄ semper per misericordiam iusti reputemur.

Idq; confitetur uniuersa Ecclesia, q̄ iusti & salui fiamus per misericordiam. Sicut supra citauimus ex Hieronymo. Iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei misericordia consistit. Hec autem misericordia fide accipitur.

Ac uidete quid consequatur ex aduersariorū opinione. Si sentiendum est q̄ Christus tantum primam gratiam, ut uocant, meruerit, postea nos si uimus accepti nostra impletione legis, & mereamur uitam eternam, quando erunt conscientie peccata, quando statuent, q̄ habeant Deum propiciū? Lex enim semper accusat nos, ut Paulus ait, Lex iram operatur. Ita fiet, ut si senserint conscientie iudicium legis, ruant in desperationem. Paulus ait Omne quod non est ex fide, peccatum est. Isti autem nihil unquam ex fide agent, si tunc demum sentiant sibi Deum propiciū esse, cum legem impleuerint,

uerint. Semper enim dubitabunt, Vtrum legi satis factum sit, imo intelligent non esse satisfactum. Ideo nunquam statuent se habere Deū propitium, se exaudiri. Nunquam igitur diligent, nunquam uere colent Deum. Talia pectore quid aliud sunt, nisi ipse infernus, cum sint plena desperationis, & odij Dei, & in hoc odio tantum inuocant & colunt Deum, sicut Saul colebat. Hic prouocamus ad omnes pias mentes, & peritas rerum spiritualium, hæc testari poterunt, hæc mala consequi ex illa impia persuasione aduersariorum, quæ sentit quod iusti reputemur coram Deo, propria impletione legis, & iubet confidere non promissione misericordiae propter Christum donatae, sed nostra impletione legis.

Necesse est igitur statuere, quod certo post renouationem iusti, hoc est, accepti Deo simus, quod pacem habeamus coram Deo, per misericordiam propter Christum, & quod illa inchoatio legis in nobis non sit digna uita æterna, Sed quod sicut remissio peccatorum & iustificatio imputatur per misericordiam propter Christum, non propter legem. Ita & uita æterna cum iustificatione, non propter legem & nostrorum operum perfectionem, sed per misericordiam propter Christum offeratur,

H Sicut

RESPONSIO AD ARGV.

Sicut ait Christus. Hæc est autem uoluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Et alibi. Qui credit in filium, habet uitam æternam. Ac queramus aduersarios, quid consilij dent morituris, Vtrum iubeant eos sentire quod reputentur iusti, & expectare uitam æternam propter propria opera, an uero per misericordiam propter Christum. Certe nec Paulus, nec Laurentius dicent se propter propriam mundiciem iustos reputandos esse, aut sibi deberi uitam æternam propter propria opera, aut legis impletionem, sed sentient se reputari iustos, & accipere uitam æternam propter Christum per misericordiam. Nec possunt muniri piæ mentes contra desperationem, nisi sentiant quod per misericordiam propter Christum, certo habeant & iusticiam & uitam æternam, non propter legem. Hæc sententia consolatur, erigit & saluat piæ mentes. Quare aduersarij cum meritum condigni prædicant, abolent doctrinam de fide & mediatore Christo, & adigunt conscientias ad desperationem.

Sed dicat aliquis. Si per misericordiam saluandi sumus, quid interest inter hos quibus contingit salus, & quibus non contingit? Num pariter sperabunt

sperabunt misericordiam boni & mali? Hoc argu-
 mento uidentur moti Scholastici ad querendum
 meritum condigni. Necesse est enim discrimen esse
 inter saluandos & damnandos. Primum autem il-
 lud dicimus, cum iustificatione offerri uitam eter-
 nam, seu iustificatos esse filios Dei & coheredes
 Christi, iuxta illud. Quos iustificauit, eosdem &
 glorificauit. Igitur nullis contingit salus, nisi iusti-
 ficatis. Sicut autem iustificatio incerta esset, si pen-
 deret ex conditione operum nostrorum aut legis,
 ac non gratis acciperetur propter Christum per
 misericordiam. Ita si spes niteretur operibus no-
 stris, tunc uero esset incerta, quia lex semper accu-
 sat conscientias. Nec possunt conscientie reddi pa-
 cata, nisi fide apprehendant misericordiam, Neq;
 uero potest existere spes uitae aeternae, nisi pacata
 conscientia. Nam conscientia dubitans fugit iudi-
 cium Dei ac desperat. Necesse est autem spem uitae
 aeternae certam esse. Ideoq; ut sit certa, sciendum
 est qd donetur uita aeterna per misericordiam prop-
 ter Christum, non propter nostram impletionem le-
 gis. In foro ac iudicijs hominum, ius seu debitum
 certum est, Misericordia incerta est. Hic coram
 Deo alia res est. Nam misericordia habet clarum
 mandatum Dei. Nam Euangelium est hoc ipsum

H ij

mandatum

RESPONSIO AD ARGV.

mandatum, quod iubet credere, q̄ Deus uelit ignoscere & saluare propter Christum, iuxta illud. Nō misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur. Quoties igitur de misericordia dicitur, intelligendum est fidem requiri. Et hæc fides discrimen facit inter saluandos & damnandos, inter dignos & indignos. Est enim uita æterna promissa iustificatis. Fides autem iustificat, quādo cūq; & quocūq; tempore apprehendunt eam homines. Et per omnem uitam certare debemus, ut hanc uitam consequamur & confirmemus. Existit enim, ut supra diximus, hæc fides in pœnitentia, non in his qui secundum carnem ambulant. Ac debet inter pericula & tentationes per omnem uitam crescere. Et qui hanc fidem consecuti sunt, hi renati sunt, ut bene operentur, ut legem faciant. Sicut igitur pœnitentiam per omnem uitam requirimus, ita & bona opera requirimus, etsi nostra opera non sunt talia, ut pro eis debeatur uita æterna. Sicut & Christus in hac sententia dixit. Cum feceritis omnia, dicite serui inutiles sumus. Et Bernardus recte dicit. Neesse est primo credere, q̄ remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei. Deinde, q̄ nihil prorsus

prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc de-
derit ipse. Postremo, q̄ eternam uitam nullis po-
tes operibus promereri, nisi gratis detur & illa.
Et paulo post. Nemo itaq; se seducat, quia si bene
cogitare uoluerit, inueniet proculdubio, q̄ nec
cum decē millibus possit occurrere, ei qui cum ui-
ginti millibus uenit ad se & c. Nos igitur ut con-
scientiæ certam consolationem & spem teneant,
reuocamus homines ad promissionem Christi, &
docemus q̄ necesse sit credere, q̄ Deus propter
Christum, non propter legem remittat peccata,
iustificet, & donet uitam eternā, iuxta illud. Qui
habet filium, habet uitam.

Sed operæ precium est audire, quomodo clu-
dant aduersarij dictum Christi. Cum feceritis om-
nia, dicite serui inutiles sumus. In confutatione sic
corrumpunt, primum faciunt Antistrephon, Mul-
to magis inquit dici potest. Si credideritis om-
nia, dicite serui inutiles sumus. Deinde addunt,
opera inutilia esse Deo, nobis uero non esse inuti-
lia. Videte quam delectet aduersarios puerile stu-
dium Sophisticæ. Et quanquam hæc ineptiæ indig-
ne sint quæ refutantur, tamen paucis respondebi-
mus.

H ij Antistrephon

RESPONSIO AD ARGV=

Antistrephon est uiciosum, quia decipiuntur aduersarij in uocabulo fidei, quod si significaret noticiam historie, aut si diceremus, q̄ fides propter suam dignitatem saluaret, ualeret similitudo, multo magis nos seruos inutiles esse, si crederimus. Sed nos loquimur de fiducia promissionis & misericordie Dei. Et hæc fiducia fatetur nos esse seruos inutiles. Imo hæc est uera uox fidei, q̄ opera nostra sint indigna, q̄ simus serui inutiles. Et ob hanc unam causam, de fide loquimur, & querimus misericordiam, quia agnoscimus nos esse seruos inutiles. Fides enim ideo saluat, quia apprehendit misericordiam, seu promissionem gratie, etiam si opera nostra sunt indigna. Et in hanc sententiam, nihil ledit nos Antistrephon. Cum crederitis omnia, dicite serui inutiles sumus. Recte dicitur, si tantum intelligatur operibus detrahi dignitas.

Sed si sic intelligatur, q̄ etiam fides sit inutilis, non ualet similitudo, Cum feceritis omnia, nolite confidere operibus. Ita cum credideritis, nolite confidere promissione Dei, Hæc non coherent, sunt enim dissimilia, Dissimiles cause, dissimilia obiecta fiducie sunt in priore propositione, & in posteriore. Fiducia in priore est fiducia nostrorum operum

operum. Fiducia in posteriore est fiducia promissionis diuinæ. Christus autem damnat fiduciam nostrorum operum, non damnat fiduciam promissionis sue. Non uult nos de gratia & misericordia Dei desperare. Arguit opera nostra tanquam indigna, non arguit promissionem que gratis offert misericordiam. Et præclare hic inquit Ambrosius. Agnoscenda est gratia, sed non ignoranda natura. Promissioni gratiæ confidendum est, non naturæ nostræ. Sed aduersarij suo more faciunt, Scelereste detorquent sententias pro fide traditas, contra fidei doctrinam. Nam hæc cauillatio totum Euangelium abrogat, Cum credideritis omnia, dicitur fide inuitem esse. Nonne Euangelium pollicetur remissionem peccatorum & salutem, etiam his qui nulla præsus habent bona opera? Si tamen conuertantur & non desperent, sed fide in Christum consequantur remissionem peccatorum? Num iubent aduersarij desperare hos quorum conscientia nulla inueniunt bona opera, que opponere iudicio Dei possint. Num his dicent, fidem inuitem esse? Male pereant isti Sophistæ cum talibus calumnijs, que totum Euangelium euertunt, abrogant gratuitam remissionem peccatorum, eripiunt pijs conscientijs firma solatia.

RESPONSIO AD ARGV^s

Illa uero cauillatio plane puerilis est, cum
 interpretantur seruos inutiles, quia opera Deo
 sint inutilia, nobis uero sint utilia. At Christus de
 ea utilitate loquitur, quæ constituit nobis Deum
 debitorem gratiæ. Quanquam alienum est hoc lo-
 co disputare, de utili aut inutuli. Nam serui inutiles
 significant insufficientes, quia nemo tantum timet,
 tantum diligit Deum, tantum credit Deo, quantum
 oportuit, nemo satisfacit legi. Sed missas faciamus
 has frigidæ cauillationes aduersariorum, de quibus,
 quid iudicaturi sint homines, si quando profe-
 rentur in lucem, facile possunt existimare uiri
 prudentes. In uerbis maxime planis & perspicuis
 reppererunt rimam. At nemo non uidet in illo lo-
 co fiduciam nostrorum operum improbari.

Sed aduersarij reclamant, quæ uita æterna de-
 beatur de condigno pro bonis operibus, quia ui-
 ta æterna uocetur merces. Breuiter & plane re-
 spondemus. Paulus uitam æternam donum appella-
 lat, quia cum reputamur iusti propter Christum,
 simul efficimur filij Dei, & coheredes Christi.
 Alibi uero scriptum est, Merces uestra copiosa erit
 in cælis. Hæc si uidentur aduersarijs inter se pug-
 nare, ipsi expediant. Sed parum æqui iudices sunt.

N 411

Nam doni uocabulum omittunt, omittunt & fontes totius negotij, quomodo iustificentur homines, q̄ perpetuo sit mediator Christus. Interim excerpunt uocabulum mercedis, Idq̄ acerbissime interpretantur non solum contra scripturam, sed etiam contra sermonis consuetudinem. Hinc ratiocinantur, quia merces nominatur, ideo opera nostra sunt eiusmodi, quæ debeant esse precium, pro quo debetur uita æterna. Plane noua est hæc Dialectica. Vocabulum audimus Mercedis. Igitur opera nostra legi satisfaciunt, igitur sumus accepti Deo propter opera nostra, nec indigemus misericordia aut propitiatore Christo, aut fide apprehendente misericordiam. Ac ingentem Soriten Chrysippeo more cumulant. Bona opera sunt precium pro quo debetur uita æterna Bona opera legi Dei satisfaciunt. Et præter hæc fieri possunt opera supererogationis. Non solum igitur legi Dei satisfacere homines possunt, sed etiam amplius facere. Et quia Monachi amplius faciunt, supersunt eis merita. Et quoniã liberalitas est largiri alijs, de eo quod superest, licet donare illa merita alijs. Affingunt & sacramentũ huius donatiõis, mortuis circumdant cucullos, ut testetur eis, applicata eẽ aliena merita. Talibus coacervationibus beneficiũ Christi

H v & iusti

RESPONSIO AD ARGV=

Et iusticiam fidei obscurant aduersarij.

Non mouemus inanem λογισμῶν de uocabulo. De magna re litigamus, Vnde debeant piementes certam spem salutis concipere. Vtrum bona opera possint conscientias reddere pacatas. Vtrum sentire debeant, ita contingere uitam eternam, si bona opera opponant iudicio Dei, an uero debeant sentire, q̄ propter Christum per misericordiam reputentur iusti, & consequantur uitam eternam. Hæc ueniunt in controuersiam, quâ nisi dijudicet conscientia, non potest habere firmam & certam consolationem.

Nos autem satis clare ostendimus, q̄ bona opera non satisfaciunt legi Dei, q̄ habeant operum misericordia, q̄ fide simus accepti Deo propter Christum, q̄ bona opera non reddant pacatam conscientiam. Ex his omnibus sequitur, q̄ oporteat sentire, q̄ propter Christum per misericordiam, non propter legem, iustificati consequantur uitam eternam.

Quid igitur de mercede? Primum si dicemus, Vitam eternam dici mercedem, quia debetur iustificatis propter promissionem, nihil absurdi dicitur.

¶

eremus, Sunt enim ordinata inter se hæc dona. Sicut & Augustinus ait. Dona sua coronat Deus in nobis. Sed scriptura uitam æternam uocat mercedem, non quia propter opera debeat, sed quia compenset afflictiones & opera, & si propter aliam causam contingit. Sicut hereditas uenit filio familias, non propter officia sua, & tamen est merces & compensatio officiorum filij. Satis est igitur nomen mercedis hæc ratione conuenire uitæ æternæ, quia uita æterna compensat bona opera & afflictiones. Non est igitur uita æterna merces, quia opera sufficiant, quia debeat pro operibus. Sed consecutus, quia cum propter aliam causam contingit, tamen compensat opera & afflictiones.

Præterea concedimus opera uere esse meritoria, non remissionis peccatorum, aut iustificationis. Non enim placent, nisi in iustificatis propter fidem, Nec sunt digna uita æterna. Sicut enim iustificatio, ita uiuificatio fide cõtingit propter Christum, sed sunt meritoria aliorum premiorum corporalium & spiritualium, quæ redduntur tum in hac uita, tum post hanc uitam. Differt enim Deus plerumque premia donec glorificet sanctos post hanc uitam, quia uult eos in hac uita exerceri ad mortificandum

ficandum

RESPONSIO AD ARGV=

ficandum ueterem hominem. Euangelium gratis exhibet promissionem iustificationis & uiuificationis propter Christum. At in lege non gratis, sed pro operibus offertur & debetur merces. Cum igitur opera sint quedam impletio legis, recte dicuntur meritoria, recte dicitur eis deberi merces. Et hæc merces parit gradus premiorum, iuxta illud Pauli. Vnusquisq; accipiet mercedem iuxta suum laborem. Hi gradus sunt merces operum atq; afflictionum.

Sed contendunt aduersarij, uitã eternam proprie deberi pro operibus, quia Paulus ait. Reddet unicuiq; secundum opera eius. Ioan. 5. Qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ. Matth. 25. Esuriui & dedistis mihi manducare. In his locis omnibus, in quibus opera laudantur, necesse est ad Canonem supra traditum recurrere, q; opera non placeant sine Christo, q; non sit excludendus mediator Christus. Quare cum textus ait, operibus reddi uitam eternam, significat reddi iustificatis, quia non placent Deo bona opera, nisi in iustificatione, hoc est, in his, qui sentiunt se acceptos esse Deo propter Christum. Et iustificati necessario pariunt bona opera, seu bonos fructus, ut Esuriui & dedistis mihi cibum. Hic cum dicitur reddi uitã eternã

eterna his operibus intelligitur reddi iusticie. Fidem igitur cōplectitur cū nominat fructus. Porro scriptura nominat fructus, ut ostendat requiri nō hypocrisin, sed iusticiam quæ sit efficax, & quædam noua uita, pariens bonos fructus.

Nec nos aliquam ociosam subtilitatem hic affectamus. Sunt enim grauissima causa propter quas hæc disputamus. Etenim si largiamur aduersarijs q̄ opera mereantur uitam eternam, mox at̄ texunt illa absurda, q̄ opera legi Dei satisfaciant, q̄ non habeant opus misericordia, q̄ simus iusti, hoc est, accepti Deo propter nostra opera, non propter Christum, q̄ plusquam legem facere homines possint. Ita tota doctrina de iusticia fidei obruitur. Est autem necessarium retinere in Ecclesia puram doctrinam de iusticia fidei. Quare cogimur Pharisaicas opiniones aduersariorum reprehendere, & ut gloriam Christi illustremus, & ut conscientijs firmas consolationes proponamus. Quomodo enim concipiet conscientia firmã spem salutis, cum in iudicio sentiet opera indigna esse, nisi sciet homines reputari iustos & saluari per misericordiam, propter Christum, non propter propriam legis impletionem. An Laurentius in
 craticula

RESPONSIO AD ARGV^m

craticula sentiebat se hoc opere legi Dei satisfacere, se sine peccato esse, se non indigere mediatore Christo, & misericordia Dei. Ille uero non dissensit a Propheta, qui ait. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis uiuens. Bernardus fatetur sua opera non esse digna uita eterna, cum inquit, Perдите uixi, Sed erigit se & spem salutis concipit inde, quod sentit propter Christum per misericordiam donari remissionem peccatorum, & uitam eternam, Sicut Psalmus docet, Beati quorum remissa sunt iniquitates. Et Paulus ait. Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus. Hunc ait Paulus beatum esse, cui imputatur iusticia per fidem in Christum, etiamsi nulla habeat bona opera. Talibus consolationibus erigende sunt conscientia, & confirmande, quod propter Christum per fidem contingant remissio peccatorum, reprobatio iusticie, & uita eterna. Quod si in locis de operibus hoc modo fides intelligetur, nihil officunt nostre sententia. Et profecto necesse est sententiam per addere fidem, ne excludamus mediatorē Christum. Fidem autem bona opera sequi debent, quia fides sine bonis operibus, hypocrisis est.

Habent & in Scholis quedam apophthegmata

mata consentanea nostræ sententiæ, qualia sunt, q̄
bona opera placeant Deo propter gratiam. Item
q̄ sit confidendum gratiæ Dei. Hæc dicta parum
commode interpretantur. Veteres enim sentiebant
confidendum esse gratiæ, hoc est, misericordiæ Dei
promittentis, q̄ propter Christum sumus accepti.
At recentiores fiduciam transferunt ad nostrum
opus. Sentiunt confidendum esse gratiæ, hoc est,
dilectioni, qua nos Deum diligimus. Hæc interpre-
tatio est uiciosa. Non enim debemus considerare no-
stra dilectione, cum sit immunda & exigua, sed
promissione misericordiæ. Iactatur & hoc, q̄ bo-
na opera ualeant uirtute passionis Christi. Recte
dictum est, sed fidei mentionem fieri oportuit in
his sententijs. Non enim communicatur nobis me-
ritum passionis Christi, nisi id fide apprehenda-
mus & opponamus aduersus terrores peccati &
mortis. Paulus enim inquit, Christus est propicia-
tio per fidem. Item, Ecclesia in omnibus precatio-
nibus addit, per Dominum nostrum Iesum Chri-
stum. Hic etiam admonendi sunt homines de fide.
Significat enim Ecclesia nostra opera, & nostras
preces Deo placere, si credamus Deum nobis
propicium, & nos exaudire propter Pontificem
Christum.

Hæc it

RESPONSIO AD ARGV^m

Hæc in præsentia sufficiant de hoc loco. Scimus autem hanc sententiam quã defendimus Evangelio consentaneam esse, & pijs conscientijs firmissimas consolationes afferre. Ideo piæ mentes non patiantur se ab hac sententia propter iniqua & calumniosa iudicia aduersariorũ abduci. Scriptura prædicit futurum esse, ut in Ecclesia grassentur mali doctores, qui oppressa iusticia fidei in Christum, doceant mereri remissionem peccatorũ per nostros cultus & opera. Et res gestæ in Israel sunt imago futuri status in Ecclesia. Videmus autem Prophetas ubiq; taxare hanc persuasionem populi, qui somniabant se mereri remissionem peccatorum per sacrificia legis, & hac opinione cumulabãt opera & cultus. Ita in Ecclesia multi existunt qui falsam persuasionẽ de suis operibus & cultibus habent. Monuit autem nos scriptura, ne multitudine impiorum perturbemur. Ac facile potest fieri iudiciũ de spiritu aduersariorũ. Videmus enim in multis articulis manifestam ueritatẽ ab eis damnari. Nec offendat quemq; q̄ sibi Ecclesiæ nomine uindicant. Nam Ecclesia Christi apud hos est, qui Euangeliũ Christi recte docent, non apud illos qui prauas opiniones cõtra Euangeliũ defendunt, sicut inquit Dominus, Oues meæ uocem meam audiunt.

Septimũ

Septimum articulum Confessionis nostræ dam-
 nauerunt, in quo diximus, Ecclesiam esse con-
 gregationem sanctorum. Et addiderunt longam
 declamationem, q̄ mali non sint ab Ecclesia segre-
 gandi, cum Iohannes comparauerit Ecclesiam
 aræ, in qua triticum & paleæ simul coaceruata
 sint. Et Christus comparauerit eam lagenæ, in qua
 pisces boni & mali sunt &c. Profecto uerum est,
 quod aiunt, Nullum remedium esse aduersus Sy-
 cophantæ morsum. Nihil tam circumspicte dici po-
 test, ut calumniam euitare queat. Nos ob hanc ip-
 sam causam adiecimus octauum articulum, ne quis
 existimaret nos segregare malos & hypocritas
 ab externa societate Ecclesiæ, aut adimere sacra-
 mentis efficaciam quæ per hypocritas, aut malos
 administrantur. Itaq; hic non est opus longa de-
 fensione aduersus hanc calumniam. Satis nos pur-
 gat articulus octauus. Concedimus enim q̄ hypo-
 critæ & mali in hac uita sint admixti Ecclesiæ, &
 sint membra Ecclesiæ secundum externam socie-
 tatem signorum Ecclesiæ, hoc est uerbi, profesio-
 nis, & sacramentorum, præsertim si non sint ex-
 communicati. Nec sacramenta ideo non sunt effi-
 catia, quia per malos tractantur, Imo recte uti
 possumus sacramentis, quæ per malos administran-
 tur.

DE ECCLESIA.

tur. Nam & Paulus prædicit futurum, ut Antichri-
stus sedeat in templo Dei, hoc est, in Ecclesia do-
minetur, & gerat officia. At Ecclesia, non est tan-
tum societas externarum rerum ac rituum, sicut
aliæ politiæ, Sed principaliter est societas fidei &
spiritus sancti, in cordibus, quæ tamen habet exter-
nas notas, ut agnosci possit, uidelicet puram Euan-
gelij doctrinam, & admimistrationem sacramen-
torum consentaneam Euangelio Christi. Et hæc
Ecclesia sola dicitur corpus Christi, quod Chri-
stus spiritu suo renouat, sanctificat, & gubernat,
ut testatur Paulus Ephe. i. cum ait, Et ipsum de-
dit caput super omnia, Ecclesie quæ est corpus
cuius, uidelicet, integritas, id est, tota congregatio
ipsius qui omnia in omnibus perficit. Quare illi in
quibus nihil agit Christus, non sunt membra Chri-
sti, Idq; fatentur aduersarij malos esse mortua
membra Ecclesie. Quare miramur, cur reprehen-
derint nostram descriptionem, quæ de uiuis mem-
bris loquitur.

Neq; noui quidquam diximus, Paulus omnino
eodem modo definiuit Ecclesiam Ephe. 5. & puri-
ficetur, ut sit sancta, Et addit externas notas, uer-
bū & sacramenta. Sic enim ait, Christus dilexit Ec-
clesiã, & se tradidit pro ea, ut eam sanctificet puri-
ficans

ficans lauacro aquæ, per uerbum, ut exhibeat eam
 sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam,
 neq; rugam, aut aliquid tale, sed ut sit sancta &
 inculpata. Hanc sententiam pene totidem uerbis
 nos in Confessione posuimus. Sic definit Ecclesiam
 & articulus in Symbulo, qui iubet nos credere, qd
 sit sancta catholica Ecclesia, Impij uero non sunt
 sancta Ecclesia. Et uidetur additum quod sequi-
 tur, sanctorum communio, ut exponeretur quid
 significet Ecclesia, nempe congregationem sancto-
 rum, qui habent inter se societatem, eiusdem Euan-
 gelij, seu doctrine, & eiusdem spiritus sancti, qui
 corda eorum renouat, sanctificat, & gubernat. Et
 hic articulus necessaria de causa propositus est,
 Infinita pericula uidemus quæ mimantur Ecclesiæ
 interitum. Infinita multitudo est impiorum in ipsa
 Ecclesia, qui opprimunt eam. Ita q; ne desperemus,
 sed sciamus Ecclesiam tamen mansuram esse. Item
 ut sciamus, quamuis magna multitudo sit impio-
 rum, tamen Ecclesiam existere, & Christum præ-
 stare illa quæ promisit Ecclesiæ, remittere pecca-
 ta, exaudire, dare spiritum sanctum. Has consola-
 tiones proponit nobis articulus ille in Symbolo.
 Et catholicam Ecclesiam dicit, ne intelligamus Ec-
 clesiam esse politiam externam certarū gentium,

DE ECCLESIA.

Sed magis homines sparsos per totum orbem, qui de Euangelio consenciant, & habent eundem Christum, eundem spiritum sanctum, & eadem sacramenta, siue habeant easdem traditiones humanas, siue dissimiles. Et in Decretis inquit glosa, Ecclesiam large dictam complecti bonos & malos. Item malos nomine tantum in Ecclesia esse, non re, bonos uero re & nomine. Et in hanc sententiam multa leguntur apud Patres. Hieronymus enim ait. Qui ergo peccator est aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christus subiectus dici.

Quanquam igitur hypocrite & mali similes socij huius ueræ Ecclesiæ secundum externos ritus, tamen cum definitur Ecclesia, necesse est eam definiri, quæ est uiuum corpus Christi. Item, quæ est nomine & re Ecclesia, Et multæ sunt causæ. Necesse est enim intelligi quæ res principaliter efficiat nos membra, & uiua membra Ecclesiæ. Si Ecclesiam tantum definiemus externam politiam esse bonorum & malorum, non intelligent homines regnum Christi esse iusticiam cordis, & donationem spiritus sancti, sed iudicabunt tantum externam obseruationem esse certorum cultuum ac rituum.

tuum. Item quid intererit inter populum legis, & Ecclesiam, si Ecclesia est externa politia, At sic discernit Paulus Ecclesiam a populo legis, q. Ecclesia sit populus spiritualis, hoc est, non civilibus ritibus distinctus a gentibus, Sed uerus populus Dei renatus per spiritum sanctum. In populo legis præter promissionem de Christo, habebat & carnale semen promissiones rerum corporalium, regni, &c. Et propter has dicebantur populus Dei, etiam mali in his, quia hoc carnale semen Deus separauerat ab alijs gentibus per certas ordinationes externas, & promissiones. Et tamen mali illi non placebant Deo. At Euangelium affert non umbram æternarum rerum, sed ipsas res æternas, spiritum sanctum, & iusticiam qua corã Deo iusti sumus. Igitur illi tantum sunt populus iuxta Euangelium, qui hanc promissionem spiritus accipiunt. Ad hæc, Ecclesia est regnum Christi, distinctum contra regnum diaboli. Certum est autem impios, in potestate diaboli, & membra regni diaboli esse, sicut docet Paulus Ephe. ij. cum ait, diabolum efficacem esse in incredulis. Et Christus inquit ad Phariseos, quibus certe erat externa societas cum Ecclesia, id est, cum sanctis in populo legis. Præerant enim, sacrificabant, & docebant,

I iij Vos

DE ECCLESIA.

Vos ex patre diabolo estis. Itaq; Ecclesia que uere est regnum Christi, est proprie congregatio sanctorum. Nam impij reguntur a diabolo, & sunt captiui diaboli, non reguntur spiritu Christi, Sed quid uerbis opus est in re manifesta? Si Ecclesia que uere est regnum Christi, distinguitur a regno diaboli, necesse est impios, cum sint in regno diaboli non esse Ecclesiam. Quanq; in hac uita, quia nondum reuelatum est regnum Christi, sint admixti Ecclesie, & gerant officia in Ecclesia; Nec propterea impij sunt regnum Christi, quia reuelatio nondum facta est. Semper enim hoc est regnum Christi, quod spiritu suo uiuificat, siue sit reuelatum, siue sit tectum cruce. Sicut idem est Christus qui nunc glorificatus est, antea afflictus erat. Et conueniunt huc similitudines Christi, qui clare dicit Matth. 13. Bonum semen esse filios regni. At Zizania filios diaboli, agrum dicit mundum esse, non Ecclesiam. Ita Ioannes de illa tota gente Iudeorum loquitur & dicit fore, ut uera Ecclesia separaretur ab illo populo. Itaq; hic locus magis contra aduersarios facit, quam pro eis, quia ostendit uerum & spiritualem populum, a populo carnali separandum esse. Et Christus de specie Ecclesie dicit, cum ait. Simile est regnum coelorum lagenis,

aut decem uirginibus Et docet Ecclesiam tectam esse multitudinem malorum, ne id scandalum pios offendat. Item, ut sciamus uerbum & sacramenta efficacia esse, & si tractentur a malis atq; interim docet impios illos, quamuis habeant societatem externorum signorum, tamen non esse uerum regnum Christi, & membra Christi. Sunt enim membra regni diaboli. Neq; uero somniamus nos Platonicam ciuitatem, ut quidam impie cauillantur, sed dicimus existere hanc Ecclesiam, uidelicet, uere credentes ac iustos sparsos per totum orbem. Et addimus notas, puram doctrinam Euangelij, & sacramenta. Et hæc Ecclesia proprie est columna ueritatis. Retinet enim purum Euangelium, & ut Paulus inquit, fundamentum, hoc est, ueram Christi cognitionem & fidem, & si sunt in his etiam multi imbecilles, qui supra fundamentum ædificant stipulas perituras, hoc est, quasdam inutiles opinioniones, quæ tamen, quia non euertunt fundamentum, tum condonantur illis, tum etiam emendantur. Ac sanctorum Patrum scripta testantur, q; interdum stipulas etiam ædificauerint supra fundamentum, sed quæ non euerterunt fidem eorum. Verum pleraq; istorum quæ aduersarij nostri defendunt, fidem euertunt, ut q; damnant articulum de remis-

DE ECCLESIA.

sione peccatorū, In quo dicimus fide accipi remissionem peccatorum. Manifestus item & perniciosus error est, q̄ docent a duersarij, mereri homines remissionem peccatorum, dilectione erga Deum, ante gratiam. Nam hoc quoq; est tollere fundamentum, hoc est Christum. Item quid opus erit fide, si sacramenta ex opere operato sine bono motu utentis iustificent. Sicut autem habet Ecclesia promissionem, q̄ semper sit habitura spiritum sanctum, Ita habet comminationes, q̄ sint futuri impij doctores, & lupi. Illa uero est proprie Ecclesia, quæ habet spiritum sanctum. Lupi & mali doctores & si grassantur in Ecclesia, tamen non sunt proprie regnum Christi. Sicut & Lyra testatur, cum ait, Ecclesia non consistit in hominibus ratione potestatis uel dignitatis Ecclesiasticæ uel secularis, quia multi Principes & summi Pontifices & alij inferiores inuenti sunt apostatasse a fide. Propter quod Ecclesia consistit in illis personis, in quibus est notitia uera & confessio fidei & ueritatis. Quid aliud diximus nos in Confessione nostra, quam quod hic dicit Lyra?

Sed fortassis aduersarij sic postulant definiri Ecclesiam, q̄ sit Monarchia externa suprema totius orbis

us orbis

us orbis terrarū, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem ἀνεπιθέτου, de qua nemini liceat disputare aut iudicare, condendi artēculos fidei, abolēdi scripturas quas uelit, instituen- di cultus & sacrificia, Item cōdendi leges quas ue- lit, dispensandi & soluendi qbuscunq; legibus uelit diuinis, canonicis & ciuilibus, a quo Imperator & Reges omnes accipiant potestatem & ius tenendi regna, de mandato Christi, cui cum pater omnia subiecerit, intelligi oporteat hoc ius in Papam translatum esse. Quare necesse sit Papam esse do- minum totius orbis terrarum, omnium regnorum mundi, omnium rerum priuatarū & publicarum, habere plenitudinem potestatis in temporalibus & spiritualibus, habere utrumq; gladium, spiritua- lem & temporalem. Atq; hæc definitio non Eccle- siæ Christi, sed regni Pontificij habet autores non solum Canonistas, sed etiam Danielelem Cap. xi.

Quod si hoc modo definiremus Ecclesiam, fortassis haberemus æquiores Iudices. Multa enim extant immoderate & impie scripta de potestate Romæ Pontificis, propter quæ nemo unquam reus factus est. Nos soli plectimur, quia prædicamus be- neficium Christi, & fide in christum consequamur remissionem peccatorum, non cultibus excogitatis

I R & PONT

DE ECCLESIA.

a Pontifice. Porro Christus, Propheta, & Aposto-
li, longe aliter definiunt Ecclesiam Christi, quam
regnum Pontificium. Nec est ad Pontifices trans-
ferendum, quod ad ueram Ecclesiam pertinet, &
uidelicet sint columnae ueritatis, & non errent. Quo-
tus quisque enim curat Euangelium, aut iudicat dig-
num esse lectione? Multi etiam palam irrident re-
ligiones omnes, aut si quid probant, probant illa
quae humanae rationi consentanea sunt, Caetera fas-
bulosa esse arbitrantur, & similia tragedijs Poe-
tarum. Quare nos iuxta scripturas sentimus Ec-
clesiam proprie dictam esse congregationem san-
ctorum, qui uere credunt Euangelio Christi, &
habent spiritum sanctum. Et tamen fatemur mul-
tos hypocritas & malos his in hac uita admix-
tos, habere societatem externorum signorum, qui
sunt membra Ecclesiae secundum societatem exter-
norum signorum. Ideoque gerunt officia in Eccle-
sia, Nec adimit sacramentis efficaciam, & per in-
dignos tractantur, quia representant Christi pera-
sonam, propter uocationem Ecclesiae, non repre-
sentant proprias personas, ut testatur Christus,
Qui uos audit, me audit. Cum uerbum Christi, cum
sacramenta porrigunt, Christi uice & loco porri-
gant. Id docet nos illa uox Christi, ne indignitate

ministrea

ministrorum offendamur. Sed de hac re satis clare diximus in Confessione, nos improbare Donatistas, & Vigleuistas, q̄ senserunt homines peccare, accipientes sacramenta ab indignis in Ecclesia. Hæc in presentia uidebantur sufficere ad defensionem descriptionis Ecclesie quam tradidimus. Neq̄; uideamus, cum Ecclesia proprie dicta, appelletur corpus Christi, quomodo aliter describenda fuerit, quam nos descripsimus. Constat enim impios ad regnum & corpus diaboli pertinere, qui impellit & habet captiuos impios. Hæc sunt luce meridiana clariora, quæ tamen si pergent calumniari aduersarij, non grauabimur copiosius respondere.

Damnant aduersarij & hanc partem Septimi articuli, q̄ diximus ad ueram unitatem Ecclesie satis esse consentire de doctrina Euangelij, & administratione sacramentorum, nec necesse esse, ubiq̄; similes traditiones humanas esse, seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas. Hic distinguunt uniuersales & particulares ritus, & probant articulum nostrum, si intelligatur de particularibus ritibus, De uniuersalibus ritibus, nõ cõcipiunt. Nõ satis intelligimus qd uelint aduersarij. Nos de uera, hoc est, spiritali unitate loquimur, sine qua nõ potest existere fides in corde, seu iusticia cordis coram

Deo

DE ECCLESIA.

Deo. Ad hanc dicimus non esse necessariam similitudinem rituum humanorum, siue uniuersaliū, siue particularium, quia iusticia fidei, non est iusticia alligata certis traditionibus, sicut iusticia legis erat alligata Mosaicis ceremonijs, quia illa iusticia cordis, est res uiuificans corda. Ad hanc uiuificationem nihil conducunt humane traditiones, siue uniuersales, siue particulares, nec sunt effectus spiritus sancti, sicut castitas, patientia, timor Dei, dilectio proximi, & opera dilectionis.

Nec leues causæ fuerunt, cur hunc articulum poncremus. Constat enim multas stultas opiniones de traditionibus serpsisse in Ecclesiam. Nōnulli putauerunt humanas traditiones, necessarios cultus esse ad promerendam iustificationem. Et postea disputauerunt, qui fieret, q̄ tanta uarietate coleretur Deus, quasi uero obseruationes illæ essent cultus, & non potius externæ & politicæ ordinationes, nihil ad iusticiam cordis seu cultū Dei pertinentes, quæ alibi casu, alibi propter quasdam probabiles rationes uariant. Item aliæ Ecclesie, alias propter tales traditiones excommunicauerunt, ut propter obseruationem Pascatis, picturas & res similes. Vnde imperiti existimauerunt, si-

dent

idem seu iusticiam cordis coram Deo, non posse existere sine his obseruationibus. Extant enim de hoc negotio multa inepta scripta Sumnistarum & aliorum.

Sed sicut dissimilia spacia dierum ac noctium non ledunt unitatem Ecclesie, Ita sentimus non ledi ueram unitatem Ecclesie dissimilibus ritibus institutis ab hominibus. Quanquam placet nobis, ut uniuersales ritus, propter tranquillitatem seruentur. Sicut & nos in Ecclesijs, ordinem Missae, diem Dominicum, & alios dies festos celebriores libenter seruamus, Et gratissimo animo amplectimur utiles ac ueteres ordinationes, praesertim cum contineant pedagogiam, qua prodest populum & impertitos assuefacere ac docere, Sed non disputamus nunc, an conducatur propter tranquillitatem aut corporalem utilitatem seruare. Alia res agitur, Disputatur enim, Vtrum obseruationes traditionum humanarum sint cultus necessarij ad iusticiam coram Deo, Hoc est $\alpha\gamma\iota\upsilon\sigma\ \mu\epsilon\lambda\lambda\omega\sigma$ in hac controuersia, quo constituto, postea iudicari potest, Vtru ad ueram unitatem Ecclesie necesse sit ubique similes esse traditiones humanas, Si enim traditiones humane non sunt cultus necessarij ad iusticiam coram Deo, sequitur posse iustos & filios Dei

DE ECCLESIA.

Dei esse, etiam si quas traditiones non habent, quæ
 alibi receptæ sunt. Vt si forma uestitus Germanici
 non est cultus Dei necessarius ad iusticiam coram
 Deo, Sequitur posse iustos ac filios Dei & Eccle-
 siam Christi esse, etiam si qui utantur non Germa-
 nico, sed Gallico uestitu. Hoc clare docet Paulus
 ad Colossenses, cum ait. Nemo uos iudicet in ci-
 bo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neome-
 nia, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum,
 corpus autem Christi. Item, Si mortui estis cum
 Christo ab elementis mundi, quid adhuc tanquam
 uiuentes mundo decreta facitis. Ne tetigeritis, neq;
 gustaueritis, neq; contrectaueritis, quæ omnia pe-
 reunt, usu consumpta, & sunt præcepta & do-
 ctrinæ hominum, speciem habentia sapientiæ in su-
 perstitione & humilitate. Est enim sententia, cum
 iusticia cordis sit res spiritualis, uiuificans corda,
 & constet, q; traditiones humane non uiuificent
 corda, nec sint effectus spiritus sancti, sicut dilectio
 proximi, castitas &c. nec sint instrumenta per
 quæ Deus mouet corda ad credendum, sicut uer-
 bum & sacramenta diuinitus tradita, sed sint usus
 rerum nihil ad cor pertinentium, quæ usu pere-
 ant, non est sciendum q; sint necessariae ad iusti-
 ciam coram Deo. Et in eandem sententiam inquit

Roma,

Roma. 14. Regnum Dei non est esca & potus, sed iusticia & pax & gaudium in spiritu sancto. Sed non est opus citare multa testimonia, cum ubiq; sint obuia in scripturis, & nos plurima in Confessione congesserimus in posterioribus articulis. Et huius controuersie $\kappa\epsilon\iota\upsilon\sigma\ \mu\epsilon\lambda\lambda\omega\sigma\eta$ infra paulo post repetendum erit, uidelicet, Vtrum traditiones humane sint cultus necessarij ad iusticiam coram Deo, Vbi de hac re copiosius disputabimus. Aduersarij dicunt uniuersales traditiones, ideo seruandas esse, quia existimantur ab Apostolis tradite esse. O religiosos homines. Ritus ab Apostolis sumptos retineri uolunt, Non uolunt retineri doctrinam Apostolorum. Sic iudicandum est de ritibus illis, sicut ipsi Apostoli in suis scriptis iudicant. Non enim uoluerunt Apostoli nos sentire, q; per tales ritus iustificemur, q; tales ritus sint res necessariae ad iusticiam coram Deo. Non uoluerunt Apostoli tale onus imponere conscientijs, nō uoluerunt iusticiam & peccatum collocare in observationibus dierum, ciborum, & similium rerum. Imo Paulus appellat huiusmodi opiniones, doctrinas demoniorum. Itaq; uoluntas & consilium Apostolorum ex scriptis eorum quæri debet, non est satis allegare exemplum. Seruabant cer-

tos

DE ECCLESIA.

tos dies, non quod ea observatio ad iustificationem necessaria esset, sed ut populus sciret, quo tempore conveniendum esset, servabant & alios quosdam ritus, ordinem lectionum si quando conveniebant. Quaedam etiam ex patrijs moribus, ut fit, retinebat populus, quae Apostoli non nihil mutata, ad historiam Evangelij accommodauerunt, ut Pascha, Pentecosten, ut non solum docendo, sed etiam per haec exempla memoriam maximarum rerum traderent posteris. Quod si haec tradita sunt, tanquam necessaria ad iustificationem, cur in his ipsis postea multa mutarunt Episcopi? Quod si erant iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate humana. Pascha ante Synodum Nicenam, alij alio tempore servabant. Neque haec dissimilitudo lesit fidem. Postea ratio inita est, ne incidere nostrum Pascha in Iudaici Pascatis tempus. At Apostoli iusserant Ecclesias servare Pascha, cum fratribus conuersis ex Iudaismo. Itaque hunc morem quaedam gentes pertinaciter post Synodum Nicenam retinuerunt, ut Iudaicum tempus obseruarent. Verum Apostoli decreto illo non uoluerunt Ecclesijs imponere necessitatem, id quod uerba decreti testantur. Inueniunt enim ne quis curet, etiam si fratres seruantes Pascha, non recte supputent tempus. Verba Decreti extant

extant apud Eriphanium, ὑμεῖς μὴ φησίζητε,
 ἀλλὰ ποιεῖτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, οἱ ἐκ
 περιτομῆς, μετ' αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε, καὶ οὐ
 πλανηθῶσι μηδὲν ὑμῖν μελέτω. Hæc scribit
 Eriphanus uerba esse Apostolorum in Decreto
 quodam posita de Pasceate, in quibus prudens le-
 ctor facile potest iudicare Apostolos uoluisse po-
 pulo stultam opinionem de necessitate certi tempo-
 ris eximere, cum prohibent curare, etiam si in sup-
 putando erretur. Porro quidam in oriente, qui
 Audiani appellati sunt ab autore dogmatis, prop-
 ter hoc decretum Apostolorum contenderunt Pas-
 ca cum Iudæis seruandum esse. Hos reuellens Epi-
 phanius laudat decretum, & inquit nihil contine-
 re quod dissentiat a fide, aut Ecclesiastica regula,
 & uituperant Audianos, q̄ non recte intelligant
 τὸ γρηγορ. & interpretatur in hanc sententiam,
 in quam nos interpretamur, q̄ non senserint Apo-
 stoli referre, quo tempore seruaretur Pasca, Sed
 quia præcipui fratres ex Iudæis conuersi erant,
 qui morem suum seruabant, horū exemplum prop-
 ter concordiam uoluerint reliquos sequi. Et sapi-
 enter admonuerunt lectorem Apostoli, se neq̄ li-
 bertatem Euangelicam tollere, neq̄ necessitatem
 conscientij imponere, quia addunt, non esse cu-

K rana

DE ECCLESIA

vanum, etiam si erretur in supputando

Multa huius generis colligi possunt ex historijs, in quibus apparet dissimilitudinem humanarum observationum, non ledere unitatem fidei. Quamquam quid opus est disputatione, Omnino quid sit iusticia fidei, quid sit regnum Christi, non intelligunt aduersarij, si iudicant necessariam esse similitudinem obseruationum in cibis, diebus, uestitu, & similibus rebus quæ non habent mandatum Dei. Videte autem religiosos homines, aduersarios nostros, Requirit ad unitatem Ecclesiæ, similes obseruationes humanas, cum ipsi mutauerint ordinationem Christi, in usu cœnæ, quæ certe fuit antea ordinatio uniuersalis. Quod si ordinationes uniuersales necessariae sunt, cur mutant ipsi ordinationem cœnæ Christi, quæ non est humana, sed diuina, Sed de hac tota controuersia infra aliquoties dicendum erit.

Octauus articulus approbatus est totus, in quo confitemur, q̄ hypocritæ & mali admixti sint Ecclesiæ, Et q̄ sacramenta sint efficacia, etiam si per malos ministros tractentur, quia ministri funguntur

ear uice Christi, nō representant suam personam. Iuxta illud, Qui uos audit, me audit, Impij doctores deserendi sunt, quia hi iam non funguntur persona Christi, sed sunt Antichristi. Et Christus ait, Caute a pseudo Prophetis, Et Paulus, Si quis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit.

Ceterum monuit nos Christus in collationibus de Ecclesia, ne offensi priuatis uicijis siue sacerdotum siue populi, schismata excitemus, sicut scelerate fecerunt Donatistæ. Illos uero qui ideo excitauerunt schismata, quia negabant sacerdotibus licere, tenere possessiones aut proprium, plane sediciosos iudicamus. Nam tenere proprium ciuili odinatio est. Licet autem Christianis uti ciuilibus ordinationibus, sicut hoc aere, hac luce, cibo, potu. Nam ut hæc rerum natura, & hi siderum certi motus, uere sunt ordinatio Dei, & conseruantur a Deo, ita legitime politia uere sunt ordinatio Dei, & retinentur ac defenduntur a Deo aduersus diabolum.

Nonus articulus approbatus est, in quo confitemur, q̄ Baptismus sit necessarius ad salutem, & quod pueri sint baptizandi, & quod baptismus

K ij puerorum

DE ECCLESIA.

puerorum non sit irritus, sed necessarius, & efficacax ad salutem. Et quoniam Euangelium pure ac diligenter apud nos docetur, Dei beneficio hunc quoq; fructum ex eo capimus, q̄ in Ecclesijs nostris nulli extiterunt Anabaptista, quia populus uerbo Dei aduersus impiam & seditiosam factionem illorum latronum munitus est. Et cum plerosq; alios errores Anabaptistarum damnamus, tum hunc quoq;, q̄ disputant baptismum paruulorum inutilem esse. Certissimum est enim q̄ promissio salutis pertinet etiam ad paruulos. Neq; uero pertinet ad illos qui sunt extra Ecclesiam Christi, ubi nec uerbum, nec sacramenta sunt, quia regnum Christi tantum cum uerbo & sacramentis existit. Igitur necesse est baptizare paruulos, ut applicetur eis promissio salutis, iuxta mandatum Christi, Baptizate omnes gentes, Vbi sicut offertur omnibus salus, ita offertur omnibus baptismus, uiris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur clare, infantes baptisandos esse, quia salus cum baptismo offertur.

Secundo manifestum est, q̄ Deus approbat baptismum paruulorum. Igitur Anabaptista impie sentiunt, qui damnant baptismum paruulorum.

Quod

Quod autem Deus approbat baptismum parvulo-
rum, hoc ostendit, q̄ Deus dat spiritū sanctum sic
baptizatis. Nam si hic baptismus irritus esset, nul-
lis daretur spiritus sanctus, nulli fierent salui, de-
niq; nulla esset Ecclesia. Hæc ratio bonas & pias
mentes, uel sola satis confirmare potest contra im-
pias & fanaticas opiniones Anabaptistarum.

Decimus articulus approbatus est, in quo cō-
fitemur, nos sentire, q̄ in cœna Domini uere &
substantialiter adsint, corpus & sanguis Christi,
& uere exhibeantur cum illis rebus, quæ uidentur
pane & uino, his qui sacramentū accipiunt. Hanc
sententiam constanter defenderunt nostri Concio-
natores. Et comperimus non tantum Romanam
Ecclesiam affirmare corporalem præsentiam Chri-
sti, sed idem & nunc sentire, & olim sensisse
Græcam Ecclesiam, ut testatur Canon Missæ apud
Græcos.

Et extant quorundam scriptorum testimonia.
Nam Cyrillus in Ioannem Cap. 15. inquit, Christi
corporaliter nobis exhiberi in cœna, Sic enim ait.
Non tamen negamus recta nos fide caritateq; sin-

K iij cera,

DE ECCLESIA.

cera, Christo spiritualiter coniungi, Sed nullā nobis
coniuñtionis rationem secundū carnem cum
illo esse, id profecto pernegamus, Idq; a diuinis
scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim du-
bitauit Christum etiam sic uitem esse, nos uero pal-
mites, qui uitam inde nobis acquirimus? Audi Pau-
lum dicentem, quia omnes unum corpus sumus in
Christo, quia & si multi sumus, unum tamen in eo
sumus. Omnes enim uno pane participamus. An
fortasse putat ignotam nobis mysticæ benedictio-
nis uirtutem esse? quæ cum in nobis fit, nonne cor-
poraliter quoq; facit, communicatione carnis Chri-
sti, Christum in nobis habitare? Et paulo post,
Vnde considerandum est, non habitudine solum,
quæ per caritatem intelligitur, Christum in nobis
esse, uerum etiam participatione naturali, &c.
Hæc recitauimus, non ut hic disputationem de hæc
re institueremus. Non enim improbat hunc artia-
culum Cæs. Maiestas, sed ut clarius etiam perspi-
cerent, quicumq; ista legent, nos defendere recep-
tam in tota Ecclesia sententiam, q; in cœna Do-
mini uere & substancialiter adsint corpus & san-
guis Christi, & uere exhibeantur cum his rebus
quæ uidentur, pane & uino, Et loquimur de præ-
sentia

sentia uiui Christi, Scimus enim q̄ mors ei ultra
non dominabitur.

Vndecimus articulus de retinenda Absolutione
in Ecclesia probatur, Sed de Confessione addunt
correctionem, uidelicet, obseruandam esse consti-
tucionem Cap. Omnis utriusq; ut & quotannis
fiat confessio, & quamuis omnia peccata enume-
rari non queant, tamen diligentiam adhibendam
esse, ut colligantur, & illa quæ redigi in memori-
am possunt, recenscantur. De hoc toto articulo
dicemus paulo post copiosius, cum sententiam no-
stram de pœnitencia totam explicabimus. Constat
nos beneficium Absolutionis, & potestatem clauis
um, ita illustrasse & ornauisse, ut multæ afflictæ
conscientiæ, ex doctrina nostrarum, consolatio-
nem conceperint, postquam audiuerunt manda-
tum Dei esse, imo propriam Euangelij uocem, ut
Absolutioni credamus, & certo statuamus nobis
gratis donari remissionem peccatorum, propter
Christum, & scenciamus uere nos hac fide recon-
ciliari Deo. Hæc sententia, multas pias mentes
erexit, & inicio commendationē maximam, apud
omnes bonos uiros attulit Luthero, cum ostendit
certam & firmam consolationem conscientijs,

K iij quia

DE ECCLESIA.

quia antea tota uis Absolutionis erat oppressa doctrinis operum, cum de fide, & gratuita remissione nihil docerent Sophistæ & Monachi.

Ceterum de tempore, certe in Ecclesijs nostris plurimi sæpe in anno utuntur sacramentis, Absolutione, & cœna Domini. Et qui docent, de dignitate, de fructibus sacramentorum ita dicunt, ut inuitent populum, ut sæpe utantur sacramentis. Extant enim & hac re multa a nostris ita scripta, ut aduersarij, siqui sunt boni uiri, haud dubie probent ac laudent. Denunciatur & excommunicatio flagiciosi & contemptoribus sacramentorum. Hæc ita fiunt, & iuxta Euangelium, & iuxta ueteres Canones, Sed certum tempus non præscribitur, quia non omnes pariter eodem tempore idonei sunt. Imo si accurrant eodem tempore omnes, non possunt ordine ardiri, & institui homines. Et ueteres Canones ac Patres, non constituunt certum tempus, Tantum ita dicit Canon. Si qui intrant Ecclesiam Dei, & deprehendantur nunquam communicare, admonentur, Quod si non communicant, ad pœnitenciam accedant. Si communicant, non semper abstineant, Si non fecerint, abstineant. Christus ait illos sibi iudicium manducant

ducare, qui manducant indigne. Ideo pastores non cogunt hos, qui non sunt idonei, ut sacramentis utantur.

De enumeratione peccatorum in Confessione, sic docentur homines, ne laquei iniiciantur conscientijs. Etiam si prodest rudes assuefacere, ut quaedam enumerent, ut doceri facilius possint. Verum disputamus nunc, quid sit necessarium iure diuino. Non igitur debebant aduersarij nobis allegare constitutionem. Omnis utriusq; quæ nobis non est ignota, sed ex Iure diuino ostendere, quod enumeratio peccatorum sit necessaria ad consequendam remissionem. Tota Ecclesia per uniuersam Europam scit, quales laqueos iniecerit conscientijs illa particula constitutionis, quæ iubet omnia peccata confiteri. Nec tantum habet incommodi textus per se, quantum postea affinxerunt Summistæ, qui colligunt circumstantias peccatorum. Quales ibi Labyrinthi, quanta carnificina sunt optimarum mentium. Nam feros et prophanos ista terriculamenta nihil mouebant.

Postea quales tragœdias excitauit questio, de proprio sacerdote inter Pastores, et fratres, qui tunc minime erant fratres, cum de regno confessionum

L P

fessionum

DE ECCLESIA.

fectionem belligerabantur. Nos igitur sentimus enumerationem peccatorum non esse necessariam iure diuino, Idq; placet Panormitano, & plerisque alijs eruditjs iuris consultis. Nec uolumus imponere necessitatem conscientijs nostrorum per constitutionem illam. Omnis utriusq; , de qua perinde iudicamus, ut de alijs traditionibus humanis, de quibus sentimus, q; non sint cultus ad iustificationem necessarij. Et hæc constitutio rem impossibilem præcipit, ut omnia peccata confiteantur. Constat autem plurima nos nec meminisse, nec intelligere, iuxta illud. Delicta quis intelligit?

Si sint boni Pastores, scient quatenus proficere examinare rudes, sed illam carnificinam Summarum confirmare non uolumus, quæ tamen minus fuisset intollerabilis, si uerbum unum addidissent, de fide consolante, & erigente conscientias. Nunc de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba, in tanta mole constitutionum, glosarum, Summarum, Confessionalium, Nisi quam ibi Christus legitur, Tantum leguntur supplicationes peccatorum. Et maxima pars consumitur in peccatis, contra traditiones humanas, quæ est uanissima. Hæc doctrina adigit multas *pias mentes*

mentes ad desperationem, que non potuerunt acquiescere, quia sentiebant iure diuino necessarium esse enumerationem, & tamen experiebantur impossibilem esse. Sed hærent alia non minora uicia in doctrina aduersariorum de poenitentia, que iam recensebimus.

DE POENITENTIA.

IN articulo duodecimo probant primam partem, qua exponimus, Lapsis post Baptismum contingere posse remissionem peccatorum quocumque tempore, & quotiescunque conuertuntur. Secundam partem damnant, in qua poenitentia partes dicimus esse contricionem & fidem. Negant fidem esse alteram partem poenitentia, Quid hic Carole Cesar inuictissime faciamus? Hæc est propria uox Euangelij, q, fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc uocem Euangelij damnant isti scriptores confutationis. Nos igitur nullo modo assentiri confutationi possumus. Non possumus saluberrimam uocem Euangelij, & plenam consolationis damnare. Quid est aliud negare, q, fide consequamur remissionem peccatorum, quam contumelia afficere sanguinem & mortem Christi?

Christi?